

תוכן עניינים

מבוא	2
1. רקע תיאורטי – הגישה הראליסטית והגישה הליברלית בזירה הבינלאומית	5
2. התפתחות ברית הביטחון בין ארה"ב ליפן	9
3. ברית הביטחון בראי החברה היפנית	15
4. מקרי מבחן - השפעת ברית הביטחון על מעורבותה של יפן בסכסוכים אמריקנים	18
סיכום	23
ביבליוגרפיה	25

מבוא

בעבודה זו אבחן כיצד הגישות הראליסטיות והליברליות השפיעו על ברית הביטחון האמריקאית-יפנית בדגש על מעורבותה של יפן בסכסוכים בינלאומיים אמריקנים? הגישה הראליסטית מדגישה את הזירה הבינלאומית כאנרכית שבה מדינות מהוות את השחקן החשוב ביותר ועל המדינות לפעול בעוצמה צבאית במטרה לשמור על האינטרסים הלאומיים שלהן. בגישה זו מדינות יכולות ליצור בריתות מתוך אינטרסים ביטחוניים של כוח משולב נגד אויבים חזקים. לעומת זאת הגישה הליברלית בזירה הבינלאומית מדגישה את שיתופי הפעולה הכלכליים וחשיבותם של ארגונים בינלאומיים ליצירת שלום. גישה זו מדגישה כי יציבות עולמית תבוא באמצעות שיתופי פעולה - ובעיקר כלכליים, בין המדינות והארגונים בינלאומיים (קגלי, וויטקופף, 2002, עמ' 42).

לאחר כניעת יפן במלחמת העולם השנייה בשנת 1945, זאת חתמה על הסכם שיתוף הפעולה עם ארה"ב בשנת 1951 בעיר סן פרנסיסקו. ההסכם בסן פרנסיסקו נועד בכדי להבטיח את הנוכחות האמריקנית ביפן, פירוז יפן אך הבטחת שלמותה מצד האמריקנים, הבטחת שיקום המדינה, שילובה בתהליך הבלוימה נגד הקומוניזם, וכן ברית ביטחון עם ארה"ב. אולם בעוד שהסכם בסן פרנסיסקו מוצג כסוג של שיתוף פעולה, למעשה היה זה הסכם כמעט בכפיה משום שיפן נשלטה ונכבשה תחת כיבוש אמריקני. בכך ברית הביטחון בין יפן לארה"ב נתפסה בעיני יפנים רבים בעיקר כהסכם בכפיה (Mathur, 2004, pp. 504-505).

ברית הביטחון בין יפן וארה"ב נתפסה ביפן כברית שנויה במחלוקת בעיקר לנוכח העובדה כי יפן פיתחה חוקה פציפיסטית לאחר מלחמת העולם השנייה המדגישה תחת סעיף 9 לחוקה כי יפן לעולם לא תחזיק ותפתח צבא בעל יכולת התקפית, כי אם צבא בעל יכולת הגנתית בלבד. החשש ביפן היה כי ברית הביטחון הצבאית עם ארה"ב תגרור את יפן למשימות צבאיות שהחברה היפנית איננה מעוניינת לקחת בהן חלק פעיל – לפחות לא מבחינה צבאית. עמדה אחרת ביפן מציינת כי על המדינה לקחת חלק במנהיגות הבינלאומית, ובעיקר ביכולת של יפן להתמודד מול איומים חמורים. לצורך כך על יפן להראות שיתוף פעולה צבאי הדוק יותר עם ארה"ב כחלק מברית הביטחון בין שתי המדינות (Rapp, 2004, pp. 106-107).

המתח בין שתי התפיסות הוביל לא פעם לעימותים אזרחיים רבים ביפן מול הסכם ברית הביטחון מול האמריקנים, וככל שארה"ב העמיקה את מעורבותה בסכסוכים בינלאומיים, כך ברית הביטחון עוררה דילמות חברתיות מורכבות ביפן. בחינת הגישה הראליסטית והליברלית, מראה כי מצד אחד יפן עשתה שימוש בגישה הראליסטית בכדי לשמור על ביטחונה בעודה מקיימת את החוקה הפציפיסטית. יפן כרתה ברית צבאית עם ארה"ב בכדי שמעצמה זו תגן עליה בזירה הבינלאומית, בעוד יפן לא מיהרה לפתח כוח צבאי גדול. מנגד כאשר ארה"ב התערבה בסכסוכים בינלאומיים, היא ביקשה לממש את הסכם שיתוף הפעולה עם יפן, אך זאת האחרונה לא מיהרה לספק כוח צבאי, אלא יפן העדיפה לספק בעיקר סיוע כלכלי ואפילו הפצירה בארה"ב להימנע מהצבת כוחות לוחמניים בשטחה (Green, 2007, pp. 26-27).

כך, למשל, במהלך המעורבות האמריקנית בווייטנאם בשנות ה-60 וה-70 במהלך המלחמה הקרה, תחילה יפן הצהירה באופן מפורש בפני האמריקנים כי ליפן אין כל עניין בווייטנאם. ארה"ב מצד אחד הבטיחה ליפן כי היא תגן עליה מפני כל התרחבות קומוניסטית באזור, אך ארה"ב גם ביקשה לדעת כיצד יפן תוכל לסייע לאמריקנים. ככל שארה"ב העמיקה את מעורבותה בווייטנאם המהלך החל לעורר מתחים בין ארה"ב ליפן כאשר ארה"ב החלה לדרוש מעורבות יפנית במלחמה. אומנם ארה"ב לא ציפתה כי יפן תשלח חיילים לווייטנאם מתוך הבנת החוקה הפציפיסטית, אך ארה"ב ציפתה כי לכל הפחות יפן תאפשר לארה"ב להפעיל כוחות משטחה ולהזניק אותם לווייטנאם, לרבות מפציצים אסטרטגיים, ספינות מלחמה, אפסנאות צבאית ועוד. אולם בעבור יפן גם פעילות זו עוררה מחאה ציבורית גדולה ומתיחות מול ארה"ב (Llewelyn, 2010, pp. 309, 311, 315).

דילמה דומה התרחשה מיד לאחר סיום המלחמה הקרה - במהלך מלחמת המפרץ הראשונה, שנועדה להניס את הצבא העיראקי שפלש לכוויית. בעוד שארה"ב הצליחה לגבש קואליציה בינלאומית רחבה שהתנדבה לשלוח כוח לוחם נגד עיראק, יפן ביקשה להימנע משליחת חיילים לעיראק ולעסוק בעיקר בסיוע הומניטרי. אומנם יפן הייתה מהמדינות הראשונות שהטילו סנקציות כלכליות על עיראק כתוצאה מהתוקפנות האזורית שלה, אך בזירה הבינלאומית, נידמה כי הניסיון של יפן להתרחק מהסכסוך בעיראק היה מביך משהו. בעוד

שמדינות רבות בעולם הסכימו לשלוח כוח צבאי לאזור המפרץ הפרסי בכדי להבטיח את היציבות האזורית, יפן בחרה לבסוף בסיוע כספי למלחמה, וזאת לאחר רק מאמצי שכנוע אמריקנים. יפן שילמה כ-13 מיליארד דולר עבור המאמץ המלחמתי, שהיוו כ-20% מכלל עלות המלחמה. בעיני ארה"ב הסיוע היפני למאמץ המלחמתי היה מעט מדי, ובעיני מדינות רבות הדבר ניתפס אפילו מביך. כאשר כוויית הודתה לכל המדינות הרבות שסייעו לה להניס את הצבא העיראקי משטחה, היא התעלמה בכוונה מהסיוע היפני (Catalinac, 2007, pp. 62-63).

השערת המחקר: אף כי שתי הגישות – ראליזם וליברליזם – היו נפוצות בשיח היפני במהלך המלחמה הקרה ולאחריה (Green, 2007, p. 26; Heinze, & Jolliff, 2011, p. 323), נידמה כי יפן בחרה בעיקר לאמץ את הגישה הליברלית בבואה לעצב את מעורבותה בסכסוכים אמריקנים. הגישה הראליסטית מדגישה בעיקר כוח ועוצמה של מדינות בסביבה אנרכית, ואילו הגישה הליברלית מדגישה את שיתופי הפעולה – בעיקר כלכליים, בין מדינות וארגונים במטרה ליצור יציבות עולמית. יפן הסתמכה זמן רב על הברית הצבאית עם ארה"ב כאמצעי להגנתה של יפן, אך נמנעה מכל מעורבות צבאית ישירה בסכסוכים האמריקנים בווייטנאם בשנות ה-60-70 ומלחמת המפרץ הראשונה בשנת 1991. יפן העדיפה לסייע לארה"ב בעיקר בתחומים שאינם צבאיים כמו סיוע כספי למשל.

מטרת המחקר: המחקר יתמקד בבחינת השפעת הגישה הראליסטית והליברלית על ברית הביטחון האמריקאית-יפנית בדגש על מעורבותה של יפן בסכסוכים בינלאומיים אמריקנים. מתוך כך המחקר יבחן את התפתחות ברית הביטחון בין ארה"ב ליפן והאופן שבו החוקה הפציפיסטית של יפן השתלבה במסגרת הברית בין שתי המדינות. המחקר יתמקד גם כיצד החברה היפנית תפסה את ברית הביטחון ומה היו עמדותיה כלפי ההסכם האמור. באמצעות הבנת הסוגיות הללו, יהיה ניתן גם לבחון את האופן שבו הגישה הראליסטית והליברלית – ששתיהן לעיתים פעלו במקביל ביפן, השפיעו על ברית הביטחון והחוקה הפציפיסטית של יפן ואף השפיעו על מעורבותה של יפן בסכסוכים בינלאומיים שארה"ב ניהלה.

מתודולוגיה: שיטת המחקר: המחקר הינו מבוסס על שיטת בוחן תוכן-עיוני שבו אבחן דוחות, מאמרים וספרים בנושאים ראליזם, ליברליזם, ברית הביטחון והחוקה הפציפיסטית היפנית. המחקר יעשה שימוש בשני סוגי מקורות: מקורות ראשוניים כמו דוחות והסכמים בין ארה"ב ליפן; וכן מקורות אקדמיים כמו מאמרים וספרים שהתמקדו בנושא ראליזם, ליברליזם, ברית הביטחון והמעורבות היפנית בסכסוכים בינלאומיים. טווח המחקר: המחקר יתמקד בטווח של החצי השני של המאה ה-20 החל משנות ה-50 המסמלת את תקופת חתימת ברית הביטחון בין ארה"ב ליפן והמלחמה הקרה, ועד ראשית שנות ה-90 סיום המלחמה הקרה. בשני טווחים אלו יבחרו שני סכסוכים חשובים שאותם ניהלה והובילה ארה"ב: מלחמת ווייטנאם במהלך שנות ה-60-70 שנחשבה למלחמה מרכזית של ארה"ב במלחמה הקרה, ומלחמת המפרץ הראשונה בשנת 1991, שנחשבה למלחמה האמריקנית הגדולה הראשונה לאחר סיום המלחמה הקרה והפיכתה של ארה"ב למעצמה